

ლიტერატურა Literature

**იუმორი, როგორც წინააღმდეგობის ეფექტური ფორმა ფრანსისკო
ფრანკოს ესპანეთში**

ნინო ჯოხაძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

E-mail: niniko.jokhadze@yahoo.com

1939-1975 წლებში ესპანეთს დიქტატორული რეჟიმის პირობებში უწევდა ცხოვრება. ეს ის დროა, როდესაც ესპანეთის სახელმწიფო გენერალ ფრანსისკო ფრანკო ბამონდეს მიერ იმართებოდა და მოიცავს პერიოდს ესპანეთის სამოქალაქო ომის დასასრულიდან, 1939 წლიდან მის გარდაცვალებამდე, 1975 წლამდე. აღნიშნულ ეპოქას ფრანკოს ერასაც უწოდებენ. ფრანკოს ხელისუფლება ცნობილი იყო რეპრესიებით, თავისუფლების შეზღუდვით, საკუთარი იდეოლოგიის პროპაგანდითა და ცენზურით თითქმის ყველა სფეროში, განსაკუთრებით კი ლიტერატურაში. ცენზურა კრძალავდა იმ ნაწარმოებების გამოქვეყნებას, რომლებიც საზიანო ან საფრთხის შემცველი იქნებოდა დამკვიდრებული რეჟიმისათვის. ესპანეთის ისტორიის ამ პერიოდში ყოველგვარი კულტურული, კომუნიკაციური, იდეოლოგიური ან შემოქმედებითი აქტივობა განიცდიდა შეზღუდვას. ცენზურა ძირითადად გამოყენებული იყო მმართველი პარტიის მხრიდან, როგორც თავისუფალი აზრის შეზღუდვისა და საკუთარი იდეოლოგიის მასიურად გავრცელების მთავარი იარაღი. ის იყო მმართველი კლასის დამცავი საშუალება ძალაუფლების შესანარჩუნებლად.

დამკვიდრებული დიქტატორული რეჟიმი გერმანული და იტალიური ტოტალიტარიზმის აშკარა გავლენას განიცდიდა, რაც გამოიხატებოდა სამსახურეობრივ ურთიერთობებში, ავტოკრატიულ ეკონომიკურ პოლიტიკაში, ესთეტიკაში, სიმბოლოების გამოყენებაში, ერთპარტიულ სისტემაში და ა. შ. 1940-იან წლებში განხორციელდა პოლიტიკური რეპრესიები, რამაც კიდევ უფრო განამტკიცა დამკვიდრებული დიქტატორული სისტემა. აღნიშნული

პერიოდის ხელოვნებას და კულტურას რომ ეარსება, შესაბამისობაში უნდა ყოფილიყო ფრანკოს იდეოლოგიასთან. მიუხედავად ამისა, საპირისპირო იდეოლოგიის მქონე ავტორები (ლიტერატურაში: კარმენ ლაფორეტი, ანტონიო ბუერო ვალიეხო, მხატვრობაში: სალვადორ დალი, ჯოან მირო, მუსიკაში: კარმელო ბერნაოლა, ლუის დე პაბლო, კინოში: ხუან ანტონიო ბარდემი, კარლოს საურა, ლუის გარსია ბერლანგა და სხვები) საუკეთესო ხელოვნების ნიმუშებს ქმნიდნენ. მათ შორის იყო ომის შემდგომი საზოგადოების მიმართ კრიტიკულად განწყობილი ნაწარმოებები. იქმნებოდა ასევე ანტიფრანკისტული ხასიათის ჟურნალები, რომლებიც საზოგადოებას თავისუფალი აზრის გამოხატვის შესაძლებლობას აძლევდა.

ფრანკოს პერიოდის ესპანურ საზოგადოებაში, თვითგამოხატვისა და რეჟიმის კრიტიკის თვალსაზრისით, დიდი ადგილი ეჭირა იუმორს. სტატიაში განხილულია თუ როგორ გამოხატავდა ესპანური საზოგადოება სოციალურ და პოლიტიკურ კრიტიკას იუმორის მეშვეობით და აღწერილია იუმორის სხვადასხვა ფორმები, რომლებსაც ადგილი ჰქონდათ ფრანკიზმის დროს. ნაშრომში გაანალიზებულია ფრანსისკო ფრანკოს პერიოდის ესპანური იუმორი, როგორც ხელისუფლების კრიტიკისა და ცენზურისგან თავის დაღწევის ერთ-ერთი ყველაზე ეფექტური საშუალება.

საკვანძო სიტყვები: ცენზურა, დიქტატორული რეჟიმი, იუმორი, ესპანური საზოგადოება, ფრანსისკო ფრანკო

ესპანეთის თანამედროვე ისტორიის გარკვეული პერიოდი, კერძოდ 1939-1975 წლები ცნობილია ფრანკოს დიქტატურის ან ფრანკოს რეჟიმის სახელით. ესპანეთის სამოქალაქო ომის (1936-1939წწ.) შემდგომი ავტორიტარული რეჟიმი ფრანსისკო ფრანკო ბაამონდეს მეთაურობით ხასიათდება ანტილიბერალიზმით, ანტიკომუნისმით, რადიკალური ესპანური ნაციონალიზმით, კათოლიციზმითა და კონსერვატიზმით. ცენზურის საშუალებით რეჟიმი გავლენას ახდენდა ყველა სახის კულტურულ საქმიანობაზე როგორც სამოქალაქო, ისე საეკლესიო სფეროში. მისი ძირითადი მიზანი იყო გაეკონტროლებინა გამოხატვის თავისუფლება ლიტერატურაში, კინოში, თეატრსა და მედიაში. ცენზურა იყო ინტენსიური გაფილტვრის საშუალება, რომელიც კრძალავდა იმ ნაწარმოებების გამოქვეყნებას, რომლებიც წინააღმდეგობაში მოდიოდნენ დამკვიდრებულ რეჟიმთან. როგორც ნაციონალური ისე უცხოური ნარატივი განიცდიდა განცალკევებასა და შეზღუდვას, რაც მრავალ ავტორს აიძულებდა დაეტოვებინა ქვეყანა და საზღვარგარეთ გამოეცა თავისი ნაწარმოებები. უცხოური ლიტერატურის შემთხვევაში, მნიშვნელობა ენიჭებოდა ისეთ ნაწარმოებებს, რომლებიც

ჩამოშორებულნი იყვნენ ყოველგვარ იდეოლოგიურ მნიშვნელობას და მხოლოდ გასართობი დატვირთვა ჰქონდათ.

დამკვიდრებული დიქტატორული რეჟიმისთვის წინააღმდეგობის გაწევა არ იყო მარტივი, თუმცა საზოგადოების ნაწილი მაინც ცდილობდა იმ გზების ძიებას, რითაც თავს დააღწევდა შუბლუდებს ან გააკრიტიკებდა არსებულ პოლიტიკურ სისტემას. რეჟიმისადმი წინააღმდეგობის გაწევის ერთ-ერთი ყველაზე ეფექტური საშუალება იუმორი იყო. აღსანიშნავია, რომ ყველა დიქტატურის და ყველა ომის დროსაც კი იქმნებოდა იუმორი. არც ესპანური საზოგადოება ყოფილა გამონაკლისი. შიშში და ტერორში ცხოვრების მიუხედავად, საზოგადოებას ჰქონდა უნარი ეხუმრა და იუმორით შეეხედა ესპანეთის უმძიმესი მდგომარეობისათვის. ეს იყო ერთგვარი თვითგადარჩენის ინსტინქტი.

ნაშრომის მიზანია, განვიხილოთ ესპანური იუმორი ფრანსისკო ფრანკოს რეჟიმის პერიოდში. სტატიაში ჩატარებული კვლევის საკითხს აღნიშნული ეპოქის ყოველდღიური ცხოვრებისთვის დამახასიათებელი ხუმრობები წარმოადგენს.

ფრანკოს პერიოდის ხელოვნება და კულტურა მოიხსენიება, როგორც ფალანგისტური¹ ხელოვნება და კულტურა. 1940-50-იან წლებში ესპანეთისთვის დამახასიათებელი იყო „კულტურული ჭაობი“. ეს მდგომარეობა უარესდებოდა რეპრესიებით, სუსტი საგანმანათლებლო სისტემით, კულტურული ინსტიტუციების არ არსებობითა და მკაცრი ცენზურით თითქმის ყველა სფეროში. მადრიდის კომპულტენსეს უნივერსიტეტის პროფესორი, ხასინტო ტორესი აღნიშნავს, რომ ტერმინები „ფრანკისტული კულტურა“ და „კულტურა ფრანკიზმის პერიოდში“ განსხვავებული მნიშვნელობების მატარებელი ტერმინებია. თუკი პირველი მიემართება და დაკავშირებულია გარკვეულ ესთეტიკურ და იდეოლოგიურ წესებთან და სტანდარტებთან, მეორე მოიაზრება უფრო თავისუფალ, მრავალმხრივ კონტექსტში. „ფრანკისტული კულტურის“ შემთხვევაში, მეორე ელემენტი, კულტურა, დამორჩილებული იყო პირველის, ფრანკისტული რეჟიმის მიერ, ტერმინი „კულტურა ფრანკიზმის პერიოდში“ კი გვაფიქრებინებს ნაკლებად ვერტიკულ და მეტად სიმეტრიულ ურთიერთობაზე, რომელიც ცდილობდა დაფუძნებულიყო იმ კულტურულ ღირებულებებსა და რწმენებზე, რაც იმ პერიოდში საზოგადოებაში დომინირებდა [Torres, 2015:1].

მკაცრი დიქტატორული რეჟიმის მიუხედავად, ესპანური საზოგადოება გამუდმებით ცდილობდა გარკვეული ნაბიჯები გადაედგა დამკვიდრებული პოლიტიკური სისტემის წინააღმდეგ. ავტორთა გარკვეული რიცხვი ახერხებდა რეჟიმისადმი კრიტიკულად განწყობილი

¹ „ტრადიციონალისტებისა და ნაციონალ-სინდიკალისტური შეტევის ხუნტების ესპანეთის ფალანგა“ - პოლიტიკური პარტია, რომელსაც სათავეში ედგა გენერალი ფრანსისკო ფრანკო

ნაწარმოებების გამოქვეყნებას, იბეჭდებოდა მცირე რაოდენობის კრიტიკული ხასიათის სტატიები. ყველაზე ეფექტური გზა, რომლითაც საზოგადოება მთავრობას საკუთარ სახეს, ქვეყანაში არსებულ უმძიმეს მდგომარეობას და გამოხატვის თავისუფლების არ არსებობას დაანახებდა, იყო იუმორი. იუმორის საშუალებით ადამიანები კომიკურად და ირონიულად წარმოაჩენდნენ ფრანკისტული საზოგადოების სახეს და დამკვიდრებულ პოლიტიკურ რეჟიმს.

სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოიყოფა იუმორის სამი ძირითადი თეორია, ესენია: უპირატესობის (აღმატებულობის) თეორია (Superiority Theory), რომლის მიხედვითაც სიცილი „სისუსტისა და სიმახინჯის“ საპასუხოდ წარმოიქმნება, შეუსაბამობის თეორია (Incongruity Theory), რომელიც გულისხმობს ორი სრულიად შეუსაბამო იდეის, კონცეპტისა თუ სიტუაციის ერთმანეთთან დაკავშირებას მოულოდნელობისა და გაოცების ეფექტის შექმნის თვალსაზრისით, ანუ, შეუსაბამობას ნათქვამსა და ნაგულისხმევს შორის და განმუხტვის (ენერჯის გათავისუფლების) თეორია (Relief Theory), რომელიც უპირველესად იუმორის ფსიქოლოგიური თეორიაა და უკავშირდება ზიგმუნდ ფროიდს. ფროიდის მიხედვით, იუმორი არის ერთგვარი თავდაცვის მექანიზმი, რომელიც საშუალებას გვაძლევს გავუმკლავდეთ რთულ სიტუაციას უარყოფითი ემოციებით დატვირთვის გარეშე. ფროიდის ფსიქოანალიტიკური თეორიის ძირითადი მტკიცებულება – იუმორი, ერთგვარი თავდაცვის მექანიზმია, რომელიც გვეხმარება ნეგატიური, არასასიამოვნო ემოციის, შიშის, მწუხარებისა თუ სევდის დაძლევაში [გიორგაძე, 2014:106].

ესპანური საზოგადოების შემთხვევაში, რომელიც იუმორით ცდილობდა გაენეიტრალებინა არსებული რეჟიმის სისასტიკე და შეწინააღმდეგებოდა მას, ადგილი ჰქონდა განმუხტვის თეორიას. ირონია და იუმორი რომელსაც ესპანური საზოგადოება იყენებდა, პირდაპირ იყო მიმართული მმართველი კლასის მიმართ. ეს იყო თავდაცვისა და თავისუფალი აზრის გამოხატვის ერთადერთი გზა. ხუან ფერმინ ვილჩეს დე არრიბასი სტატიაში „ესპანური სატირული პრესა 1970-1980 წლებში - სინათლის ათწლეული“ წერს, რომ რეჟიმის პირობებში, შიშსა და ტერორში მცხოვრები ადამიანებისათვის ყოველდღიური ხუმრობები არსებული მძიმე ვითარების გასაენეიტრალებელი საშუალება იყო. რეპრესიებისა და ცენზურის მარწუხების ქვეშ მოქცეული ესპანური საზოგადოებისათვის, იუმორი ერთგვარ კათარზის წარმოადგენდა [Vilchez de Arribas, 2015].

ხუმრობებისა და სასაცილო ამბების გავრცელება ანტი-რეჟიმური შინაარსით უადვილებდა ადამიანებს შეემსუბუქებინათ პოლიტიკური კონტროლით გამოწვეული შიში და უსუსურობის განცდა. ხუმრობის მთხრობელი იძენდა არამოძალადე მოწინააღმდეგის როლს, სახელისუფლებო სტრუქტურების მხრიდან მისთვის წინააღმდეგობის გაწევა კი რაღაც თქმა უნდა

რთულდებოდა. იუმორი გამოყენებული იყო, როგორც პოლიტიკური იარაღი ძალაუფლების მქონე პირების წინააღმდეგ. მ. ჯ. სორენსენი სტატიაში „იუმორი როგორც არაძალადობრივი სტრატეგია მიმართული ჩაგვრის წინააღმდეგ“ ხაზს უსვამს ფრანკოს პერიოდის იუმორის ფუნქციას დაერეგულირებინა დრამატული და სტრესული გარემო და აღწერს მას, როგორც დიქტატურის, სიკვდილით გაჯერებული ტერორიზმის წინააღმდეგ გალაშქრების ყველაზე ეფექტურ საშუალებას [Sorensen, 2008].

აღსანიშნავია იუმორისტული ჟურნალი „მწყერი“ (La Codorniz (1941-1978)), დაარსებული 1941 წელს მწერალ მიგელ მიურას (1905-1977 წწ.) მიერ. ჟურნალი ხასიათდებოდა როგორც „ყველაზე თამამი ჟურნალი ყველაზე ჭკვიანი მკითხველისათვის“. „მწყერი“ იყო ჟურნალი, რომელიც ამარაგებდა ხალხს ინტელექტუალური იუმორით, ისეთი იუმორით, რომლის შექმნაც შესაძლებელი იყო ფრანკოს ფაშისტური რეჟიმის დროს. იუმორისტულ ჟურნალებს ასევე განეკუთვნებოდნენ: „მგელი ძმა“ (Hermano Lobo (1972-1978)), „ბარაბა“ (Barrabás (1972-1976)); „გთხოვთ/დიდი მადლობა“ (Por Favor/Muchas Gracias (1974-1978)); „ხუთშაბათი“ (El Jueves (1977-2003)) და სხვები. ასევე უნდა აღინიშნოს კომიკოს მიგელ ხილასა (1919-2001 წწ.) და მწერალ მიგელ მიურას (1905-1977 წწ.) მოღვაწეობა, რომელთა შემოქმედებაც იუმორითა და ირონიით იყო გაჯერებული. გაბრიელ კარდონა თავის წიგნში „როდესაც შიშით ვიცინოდით - რეჟიმის ქრონიკები რომელსაც ხუმრობის სულ მცირე უნარიც კი არ გააჩნდა“, აღნიშნავდა, რომ დადგა დრო ადამიანებს გამოემყდნებინათ ფრანკოს რეჟიმის სისასტიკე და სისულელე და ხალხის სურვილი, თავიდან აეცილებინათ უბედურება და შიში. იგი ხალხს მოუწოდებდა ეკეთებინათ პოლიტიკა იუმორის საშუალებით და აღნიშნავდა, რომ ხუმრობებში იგრძნობა ირონია და ადამიანების სურვილი იუმორის არმქონე რეჟიმშიც კი თავი კარგად იგრძნონ [Cardona, 2010].

ფრანკოს პერიოდის ესპანეთისათვის დამახასიათებელი იყო არალეგალური ხუმრობები, რომელთა მოყოლა „სახლის გარეთ“ არ შეიძლებოდა. იუმორისტები თავიანთ გამოსვლებში შეფარულ იუმორს იყენებდნენ. ერთ-ერთ მაგალითად შეგვიძლია მოვიყვანოთ კომიკოს მიგელ ხილას 1957 წლის ჩანაწერი სათაურით „მტერია?“. ამ ჩანაწერის ერთ-ერთ ეპიზოდში წარმოდგენილია სატელეფონო საუბარი მტერთან:

- “Ayer cantó el prisionero de ustedes.... Por fin ha cantado“.

- „გუშინ ერთ-ერთმა თქვენმა პატიმარმა იმღერა... როგორც იქნა იმღერა“ - ეუბნება პერსონაჟს მტერი [Carr, 2018:162]

ეს ეპიზოდი აშკარა მაგალითია შეფარული იუმორისა. დიალოგში ნახსენები ზმნა cantar (მღერა) გვახსენებს ყველაფერ იმას, რაც მუსიკასთან და სიმღერასთან არის დაკავშირებული. ხილას მონოლოგიდან გამომდინარე ეს სიტყვა ომის კონტექსტშიც შეგვიძლია

განვიხილოთ. ამ შემთხვევაში შესაძლოა მას ბომბების და იარაღის გასროლის ხმის მნიშვნელობა ჰქონდეს, მაგრამ აღნიშნულ წინადადებაში cantar-ს არც ერთი მნიშვნელობა არ შეესაბამება. ზუსტი მნიშვნელობის დასადგენად საჭიროა მოვიშველიოთ RAE-ში¹ ზმნა cantar-ის მე-17 განმარტება: Descubrir o confesar algo, generalmente bajo presión (ზეწოლის პირობებში აღიარებითი ჩვენების მიცემა). აღნიშნული განმარტება ნათელს ხდის, რომ წინადადებაში: „გუშინ ერთ-ერთმა თქვენმა პატიმარმა იმღერა... როგორც იქნა იმღერა“ იგულისხმება, რომ პატიმარმა კი არ იმღერა, არამედ დაამღერა, ზეწოლის ქვეშ აღიარებითი ჩვენება მისცა. მაშასადამე, ქართულ თარგმანში აღნიშნული ფრაზა შემდეგნაირად ჟღერს: „გუშინ ერთ-ერთმა თქვენმა პატიმარმა იმღერა... როგორც იქნა დაამღერა“.

ფრანკოს პერიოდის იუმორი გამოიხატებოდა ხუმრობებში, ანეკდოტებში, კომედიებსა და კარიკატურებში, რომლებიც გაჯერებული იყო იმ თემებით, რაც აწუხებდა საზოგადოებას. ავტორები არ ერიდებოდნენ უარყოფითი ემოციების გამოწვევას, რაც გამორიცხავდა სიცილის შესაძლებლობას. შეიძლება ითქვას, რომ აღნიშნული პერიოდის პოპულარული პოლიტიკური იუმორი ბეწვის ხიდზე გადიოდა აგრესიასა და უსაფრთხოებას შორის, თამაშსა და სერიოზულობას შორის. ყოველდღიური ხუმრობების საშუალებით, რაც ქუჩაში ისმოდა, გამოიხატებოდა სოციალური და პოლიტიკური კრიტიკა. საზოგადოებამ იპოვა შედარებით უსაფრთხო გზა გამოეხატა საკუთარი აზრები მკაცრად შეზღუდული გარემოს გარეთ და საკუთარი კრიტიკული მოსაზრებები მთავრობამდე მიეწვდინა.

აღსანიშნავია, რომ ე. წ. „ჩურჩულით ნათქვამი ხუმრობები“ დარტყმას აყენებდა რეჟიმს. საზოგადოება მასხრად იგდებდა ფრანკოს და მის მიმდევრებს. ასეთ ხუმრობებში მოქმედება ძირითადად ხდებოდა სამსახურში, უნივერსიტეტში ან სამინისტროში. „ჩურჩულით ნათქვამი ხუმრობები“ შედარებით უსაფრთხო იყო და ადამიანებს საშუალებას აძლევდა გადაეფარათ ის შეზღუდვები, რაც გამოწვეული იყო სხვადასხვა კანონებითა და ცენზურით.

ესპანელი ჟურნალისტის ივან ტუბაუს აზრით, აღნიშნული ხუმრობები და ზოგადად ესპანური პოლიტიკური იუმორი განიხილებოდა, როგორც არამალადობრივი წინააღმდეგობა დამკვიდრებული რეჟიმის მიმართ, რომელსაც შეეძლო ძირი გამოეთხარა გაბატონებული წესრიგისთვის და ყოფილიყო ეკვივალენტი პარტიზანული მოქმედებებისა [Tubau, 1987]. ფრანკო ხშირად ჩნდებოდა ხოლმე მიტინგებზე, დღესასწაულებზე და სხვა ცერემონიებზე, ამ შესტით იგი ხაზს უსვამდა მშვიდობის, პოლიტიკური სტაბილურობის და წესრიგის „დამკვიდრებულ“ ღირებულებებს. სახელმწიფოს ამ მაღალ-რიტუალური იმიჯის წინააღმდეგ მრავალი

¹ ესპანური ენის სამეფო აკადემია

კარიკატურა იქმნებოდა, მიზანი კი იყო ის, რომ პოლიტიკური კლიმატი აზრთა სხვადასხვაობასა და დაპირისპირებაში გარდაქმნილიყო, რაც საბოლოოდ ჩამოანგრევდა დამყარებულ „წესრიგს“.

წარმოგიდგენთ აღნიშნული რეჟიმის პერიოდში გავრცელებული ხუმრობების რამოდენიმე მაგალითს:

1. ეროვნული რადიოს მიკროფონში ფრანკო ჩვეული ოპტიმიზმით საზოგადოებას შობას ულოცავს:

- ესპანელებო: ჩვენი დიდებული ჯვაროსნული ლაშქრობის წინ ესპანეთში მხოლოდ რვაასი ადგილი იყო გამოყოფილი ტუბერკულოზით დაავადებულთათვის. ახლა კი, ამ ჩვენი მოქმედების შედეგად, უკვე შეგიძლიათ ოთხასი ათასი ადგილი დაიკავოთ! [Tauste, 2006:18]

2. „სიმშვიდის XXV წელი“ ამ სათაურით რეჟიმის ოცდახუთი წლისთავს ზეიმობენ. ფრანკოს მშვიდობის დარგში ნობელის პრემიას სთავაზობენ:

- XXV წლის გამო?

- არა, იმისთვის რომ ვნახოთ იქნებ რამენაირად გადადგეს და ესპანელებს აღარ ეომოს.

[Tauste, 2006:21]

3. ეროვნული სულისკვეთების ჩამოყალიბების გაკვეთილზე მასწავლებელი მოსწავლეს ეკითხება:

- მამაშენი ვინ არის?

- ფრანკო

- დედაშენი ვინ არის?

- ფალანგა

- კარგი, და შენ ვინ გინდა იყო?

ბიჭმა ხუმრობით უპასუხა:

- ობოლი [Carreño, 2018]

4. ამერიკელი ფრანკისტს ესაუბრება, ის კი რეჟიმის მიღწევებს უყვება. ამერიკელი ეუბნება:

- დიახ, მაგრამ თქვენ თავისუფლება არ გაქვთ, მაგალითად, შეერთებულ შტატებში ნებისმიერ ადამიანს შეუძლია გააკრიტიკოს კენედი და ამის გამო არაფერი მოხდება

- აჟაც ეგრეა, ნებისმიერ ადამიანს შეუძლია კენედის გააკრიტიკება [Carreño, 2018]

დასკვნის სახით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ფრანსისკო ფრანკოს დიქტატორული რეჟიმის პერიოდში არსებულმა პოლიტიკურმა იუმორმა საზოგადოებას საშუალება მისცა რეალურად შეეფასებინა ის სოციალური ფონი, რომელშიც უწევდა ცხოვრება. პოლიტიკური იუმორი მიმართული იყო ძალაუფლების მფლობელი პირებისაკენ, კონკრეტული სოციალური ჯგუფების

ან ინსტიტუტებისაკენ. იუმორით გავრცელებული ნორმების და ღირებულებების მეშვეობით საზოგადოებას შეეძლო რეჟიმის ლეგიტიმურობა კითხვის ნიშნის ქვეშ დაეყენებინა, სოციალურმა თემებმა ახალ-ახალი მნიშვნელობები შეიძინეს, დაიწყო ტაბუირებულ თემებზე საუბარი. ხალხს იუმორის საშუალებით სინათლეზე გამოჰქონდა იდეოლოგიური მანიპულირება, ცენზურა, ეკონომიკური სიდუხჭირე და საერთაშორისო სამყაროსგან იზოლაცია. ესპანური საზოგადოების შემთხვევაში, გამკვიდრებული დიქტატორული რეჟიმის პირობებში იუმორი იყო თავისუფლების უმაღლესი გამოხატულება.

ცენზურის პირობებში ესპანური კულტურის ცალმხრივად განვითარებამ, რაც მხოლოდ არსებული იდეოლოგიის გამტარებელი კულტურული პროდუქციის შექმნაში ვლინდებოდა, სათავე დაუდო ალტერნატიული დისკურსის ჩამოყალიბებას, რომელიც იუმორში გამოიხატა. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, იუმორმა საფუძველი დაუდო თავშეკავებული მაგრამ მუდმივი კრიტიკის დამკვიდრებას არსებული რეჟიმის მიმართ. კომუნიკაციის ალტერნატიული გზები, მათ შორის იუმორი, მიმართული იყო არა მხოლოდ ფრანკიზმის წინააღმდეგ, არამედ სტრუქტურული ხასიათის ახალი, განსხვავებული გამოხატვის ფორმების დასამკვიდრებლად, რაც უმნიშვნელოვანესი იყო იმდროინდელი ესპანური საზოგადოების განვითარების პროცესში.

ლიტერატურა:

1. **გიორგაძე მ.**, - სიტყვათა თამაშის ფუნქცია, სემანტიკა, პრაგმატიკა და თარგმანი (ინგლისურ და ქართულ ენათა მასალაზე). ფილოლოგიის დოქტორის (Ph.D.) აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი. 2014. გვ. 106. http://press.tsu.ge/data/image_db_innova/Disertaciebi/meri_giorgadze.pdf (ბოლო წვდომა: 07.07.2019)
2. **Cardona G.**, - Cuando nos Reíamos de Miedo. Crónica Desenfadada de un Régimen que no Tenía ni Pizca de Gracia. Ediciones Destino. Barcelona. 2010
3. **Carr W.F.**, - "Overpowered by Laughter"? Spanish Humor under Franco. eScholarship. 2018. p162. <https://escholarship.org/uc/item/9tf0q68d> (ბოლო წვდომა: 09.07.2019)
4. **Carreño F. M.**, - Franco: los chistes que se contaban en voz baja. Marca. 2018. <https://www.marca.com/tiramillas/actualidad/2018/11/20/5bf3c141ca4741d7038b45be.html> (ბოლო წვდომა: 08.07.2019)

5. **Sorensen M. J.**, - Humor as a Serious Strategy of Nonviolent Resistance to Oppression. *Peace & Change*. 2008. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1468-0130.2008.00488.x> (ბოლო წვედომა: 06.07.2019)
6. **Tauste V.A.M.**, - *Sexo, Política y Subversión. El Chiste Popular en la Época Franquista*. Clac. N 27. 2006.p 18,21. <http://webs.ucm.es/info/circulo/no27/vigara.pdf> (ბოლო წვედომა: 08.07.2019)
7. **Torres J.**, - La canción española durante el franquismo: Tradición, sometimiento y testimonio. 2015.p1. <https://cilam.ucr.edu/diagonal/issues/2011/Torres.pdf> (ბოლო წვედომა: 07.07.2019)
8. **Tubau I.**, - El humor gráfico en la prensa del franquismo. Colección Ciencias de la comunicación. Barcelona. 1987.
9. **Vílchez de Arribas J. F.**, - Prensa satírica en España: 1970-1980, una década de esplendor. *El Argonauta Español*. 2015. <https://journals.openedition.org/argonauta/2268> (ბოლო წვედომა: 07.07.2019)

Nino Jokhadze

Humor as an effective form of resistance in Franko' Spain

Abstract

From 1939 to 1975, Spain had to live under the dictatorial regime. This is the time when the Spanish state was ruled by General Francisco Franco Bahamonde and covers the period from the end of the Spanish Civil War, from 1939 until his death, to 1975. This era is also called the Franco era. The Franco government was known for its repressions, restriction of liberty, propaganda of its own ideology and censorship in almost every field, especially in literature. Censorship prohibited the publication of works that would be harmful or threatening to the established regime. During this period of Spanish history any cultural, communicative, ideological or creative activity was restricted. Censorship was mainly used by the ruling party as the main tool to restrict free thought and spread its ideology en masse. It was a protective tool of the ruling class to maintain the power.

The established dictatorial regime was clearly influenced by German and Italian totalitarianism, which was manifested in working relationships, autocratic economic policy, aesthetics, the use of symbols, a one-party system, etc. Political repressions in the 1940s, strengthened the established dictatorial system. The existence of the art and the culture of that period was dependent upon the compliance with Franco's ideology. Nevertheless, authors with opposite ideologies (in literature: Carmen Laforet, Antonio Buero Vallejo, in painting: Salvador Dalí, Joan Miró, in music: Carmelo Bernaola, Luis de Pablo, in cinema: Juan

Antonio Bardem, Carlos Saura, Luis García Berlanga and others) created the best works of art. Among them were critical works of post-war society. Anti-Franco magazines were also created to enable the public to express themselves freely.

In Spanish society during Franco's regime, humor had a large place in terms of self-expression and criticism of the regime. Political humor was the response of individuals to dictatorial regime and censorship. Spreading anti-regime content jokes and funny stories allowed the public to alleviate the fear and sense of helplessness that was driven by the established political regime. Humor led to a restrained but constant critique of the current regime.

The article discusses how Spanish society expressed social and political criticism through humor and describes the different forms of humor that took place during Francoism. The paper analyzes the Spanish humor of the Francisco Franco period as one of the most effective means of criticism of the government and escaping from the censorship.

Keywords: Censorship, Dictatorial regime, Humor, Spanish society, Francisco Franco

რეცენზენტი: პროფესორი ნ. ჟანპეისოვა